

SŁOWO O UCZONYM I CZŁOWIEKU PROFESORZE RYSZARDZIE ŁUŻNYM

W piętnastą rocznicę śmierci Profesora Ryszarda Łużnego, w marcu 2013 roku Katedra Literatury Rosyjskiej zorganizowała seminarium naukowe pod tytułem *Czy rusycystyka może służyć ewangelizacji? Ryszard Łużny (1927-1998) i jego dzieło*. Niewielkie i kameralne spotkanie w wybranym gronie uczestników, jego uczniów oraz współpracowników i badaczy, blisko związanych z Profesorem szczególnie podczas jego pracy w Lublinie, poświęcone było upamiętnieniu postaci wielkiego Uczzonego, Mistrza i Człowieka.

Formuła tematyczna tego spotkania natomiast miała obejmować przede wszystkim działalność naukową Profesora, główne jej nurty, obszary badań i dominujące wątki ideowe, a także uwzględnić jego dokonania naukowo-organizacyjne w slawistyce wschodniej oraz rolę, jaką odegrał w inicjowaniu i integracji nowej refleksji naukowej nad problematyką słowianoznawczą; miała również ukazać jego znaczenie w tworzeniu i rozwoju wolnej rusycystyki.

I tak się też stało, prelegenci bowiem podczas konferencyjnych obrad skupili się właśnie na osiągnięciach naukowych i badawczych Ryszarda Łużnego, chociaż rozmowa o osobie tego formatu nie mogła, rzecz jasna, obyć się bez wątku osobistych wspomnień, własnych relacji autorów o kontaktach z Profesorem, a także bez warstwy pewnych anegdotycznych momentów ze wspólnych spotkań. Wszak anegdota i humor, połączone z kategorią powagi, pełniej współtworzą obraz człowieka, jaki utrwała się w pamięci innych. Profesorowi zaś pewnej dozy humoru nigdy nie brakowało.

Materiał tej konferencji, trzeciej w kolejności przeprowadzonej w KUL, upamiętniającej dzieło Profesora bądź dedykowanej mu¹, złożył się więc na

¹ Konferencje poświęcone pamięci profesora R. Łużnego i jemu dedykowane odbyły się w KUL: w kwietniu 1999 r. (w pierwszą rocznicę śmierci) na temat 1. *Słowianie Wschodni. Sacrum. Literatura. Język*, 2. *Problematyka słowianoznawcza w badaniach Profesora Ryszarda Łużnego*; w kwietniu 2008 r. (w dziesiątą rocznicę śmierci) na temat: *W kręgu wartości: Bóg, człowiek, świat w kulturze i literaturach wschodniosłowiańskich*. W piątą rocznicę śmierci natomiast upamiętniono osobę Profesora dwoma tekstami w dziale „In memoriam” „Roczników Humanistycznych. Seria

kształt obecnego tomu „Roczników Humanistycznych. Seria Słowianoznawstwo” i podstawowy jego dział tematyczny; stanowi on pokłosie skromne, jakby się mogło wydawać na pierwszy rzut oka, ale jakże istotne i kolejne w przybliżaniu i interpretacji bogatej spuścizny naukowo-badawczej R. Łuźnego, odkrywające pewne nowe strony jego pisarstwa naukowego².

Niełatwo jest mówić, pisać i wspominać Osobę, o której już tak wiele powiedziano w literaturze – szkicach, artykułach, recenzjach i omówieniach, przybliżających i w pewnej mierze dokonujących procedury syntetyzowania jego dorobku naukowego i organizacyjnego. A dorobek to przecież imponujący, liczący ponad 500 pozycji bibliograficznych. Profesor był wszak człowiekiem piszącym, *homo scribendi peritus*. Pamiętam jego przypomnienia, że pisanie jest dla filologa codziennością, toteż powinien on tę filologiczną powinność stale i sumiennie wykonywać w swej systematycznej pracy naukowej.

Uczestnicy konferencji stanęli zatem przed nie lada wyzwaniem, próbą ukazania tematyki jeszcze nieporuszonej w opisie działalności i refleksji badawczej Profesora, pokusą odnalezienia nowych pól inspiracji w jego twórczości naukowej i eksploracyjnej.

Główne obszary zainteresowań i działań naukowych profesora Łuźnego, jak słusznie zauważono, twórcy kulturologicznej szkoły badawczej w slawistyce wschodniej, dają się skrótowo zarysować w następujących kręgach tematycznych i problemowych (te sfery poszukiwań naukowych, w moim przekonaniu, firmują pewne najważniejsze prace i książki z jego spuścizny naukowo-pisarskiej i przekładowej):

– folklor rosyjski, a zwłaszcza ustna kultura ludowa, jaka stała się przedmiotem wnikliwej obserwacji naukowej R. Łuźnego i została przez niego wprowadzona do rusycystyki polskiej w szerszym niż niegdyś wymiarze i odmiennym niż w ZSRR obliczu, w tym również włączona do dydaktyki uniwersyteckiej rusycystyki (podręcznik i antologia *Rosyjska literatura ludowa*, Kraków 1974); problematyka folklorystyczna, postrzegana przez profesora w kontekście kulturowym i interkulturowym, a nawet interetnicznym, z czasem zaczęła się coraz

słowianoznawstwo” 51(2003), z. 7 (J. Orłowski, A. Woźniak, *Wspomnienie o działalności Profesora Ryszarda Łuźnego w KUL*, s. 181-187; J. Orłowski, *Chrześcijańskie tradycje literatury rosyjskiej w badaniach Ryszarda Łuźnego*, s. 188-195).

² Zob. materiały opublikowane w KUL, w których przedstawiono naukowe dokonania R. Łuźnego: „Roczniki Humanistyczne” 45(1997), z. 7; 48-49(2000-2001), z. 7.

mocniej zwracać się ku kwestiom duchowości i aspektowi religijnemu twórczości ustnej, wbrew dominującym ideologicznym trendom folklorystyki radzieckiej³;

– literatura staroruska i kultura ruskiego średniowiecza, a wśród orientacji mediewistycznej szczególnie wyeksponowana epoka Rusi XVII-wiecznej. Te zainteresowania sygnowane były między innymi włączeniem się profesora w ważne ogólnosłowiańskie dyskusje o baroku, postponowanym przez krytykę oświeceniową, i jego głos w sprawie barokowego charakteru literatury i kultury ruskiej 2. połowy XVII w., i pisarskiego dziedzictwa Awwakuma, uznanego przez Łuźnego za autora baroku ruskiego; dalej – obok wielkoruskiej – piśmiennicza kultura Rusi Ukrainnej i Rusi Białej, i jej najważniejsze zjawiska literackie oraz kulturowo-duchowe, widziane w perspektywie słowiańskiej wspólnoty duchowej, kulturowego syntetyzmu, ale zarazem etnicznej i kulturowej dyferencjacji narodów wschodniosłowiańskich;

– zagadnienia oświecenia i myśli oświeceniowej w Rosji XVIII w. (*Z badań nad czasopiśmiennictwem satyrycznym okresu Oświecenia*, Warszawa 1962)⁴, literatura romantyczna, zwłaszcza zaś rozległe badania z zakresu puszkinoznawstwa, o charakterze literaturoznawczym i recepcyjno-kontaktologicznym⁵, naukowa refleksja nad kosmologiczno-religijną poezją F. Tiutczewa („*Eugeniusz Oniegin*”. *Romans wierszem*, wstęp i przypisy R. Łuźny, Wrocław: BN 1970; F. T i u t c z e w, *Sto wierszy*, wybór i posłowie R. Łuźny, Kraków: Wyd. Lit., 1989);

– zagadnienia komparatystyczne skoncentrowane głównie wokół relacji polsko-wschodniosłowiańskich; badania komparatystyczno-interdyscyplinarne w słowianoznawstwie wschodnim, śledzenie kulturowego pogranicza z zastosowaniem metodologii porównań genetycznych i typologicznych, wzajemnej recepcji, różnorodnych zbliżeń i odniesień pól tematycznych⁶ (*Pisarze kręgu Akademii Kijowsko-Mohylańskiej a literatura polska. Z dziejów związków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich XVII-XVIII w.*, Kraków 1966);

– nurt chrześcijański w literaturach wschodniosłowiańskich stanowiący prekursorski temat w slawistyce polskiej, prowadzący ją ku badaniu i rozpoznawaniu *sacrum* w tekstach literackich i tekstach kultury, a przy tym szeroko inicjujący tę

³ H. D u ć - F a j f e r, *Dorobek folklorystyczny Profesora Ryszarda Łuźnego*, „Roczniki Humanistyczne” 48-49(2000-2001), z. 7, s. 71-84.

⁴ W. K o w a l c z y k, *Profesor Ryszard Łuźny jako badacz literatury rosyjskiej XVIII wieku*, tamże, s. 39-50.

⁵ D. P i w o w a r s k a, *Ryszard Łuźny jako puszkinolog*, tamże, s. 51-60.

⁶ B. B i a ł o k o z o w i c z, *Ryszard Łuźny i olsztyńskie „Acta Polono-Ruthenica”*, tamże, s. 121-136.

materię badawczą w polskich badaniach slawistycznych⁷. To jeden z najważniejszych problemów w myśleniu Łuźnego o literaturze i kulturze, jaki od lat 70. na stałe zakorzenił się w jego piśmarstwie naukowym i dorobku translatorycznym; stąd też wyrósł tak istotny motyw „tekstu papieskiego” w badaniach⁸, przemyslenia o słowiańskiej misji Papieża Jana Pawła II, unaocznione w wielu studiach na ten temat (R. Łuźny, *Myśl słowiańska Jana Pawła II*, Lublin 2008), czy zaduma nad relacjami kulturowo-religijnymi między chrześcijańskim Wschodem i Zachodem, zagadnieniem cerkwi prawosławnej i greckokatolickiej;

– przekładoznawstwo i praktyka tłumaczenia tekstów religijnych, zarówno folklorystycznych (*Pieśń o niebieskiej księdze. Antologia rosyjskiej ludowej poezji religijnej*, Warszawa 1990), jak i literackich z czasów Starej Rusi (*Opowieść o niewidzialnym grodzie Kiteżu. Z legend i podań dawnej Rusi*, Warszawa 1988, czy *Słowo o Bogu i człowieku. Myśl religijna Słowian Wschodnich*, Kraków 1995) oraz tekstów literackich, w tym również poezji, epoki nowożytnej⁹. Owe zainteresowania translatoryką tekstów religijnych miały przełożenie także na wymiar praktyczny, o czym świadczył projekt organizowania cyklicznych konferencji w Kazimierzu Dolnym n. Wisłą (odbyły się trzy takie spotkania tłumaczeniowe), poświęconych ustalaniu teoretycznych podstaw przekładu tekstu religijnego i wymianie doświadczeń tłumaczy praktyków, a następnie zbliżaniu – poprzez pośrednictwo tekstu przełożonego – chrześcijańskiego Wschodu i Zachodu. Dorobek tych spotkań zainicjował intensywniejszy i programowy rozwój badań nad *sacrum* w literaturach słowiańskich, a także proces tłumaczenia i tym samym rozpowszechniania tekstów związanych z chrześcijaństwem wschodnim w środowisku polskim;

– dzieje słowianoznawstwa w Polsce, meta-tematyczny ogląd badań nad Słowiańszczyzną, reasumpcja działalności i synteza dokonań polskich slawistów, czynione z myślą nie tylko o bilansie przeszłości, ale głównie z zamiarem nadawania kierunku i inspirowania dróg rozwoju slawistyki wschodniej i formułowania podstawowej i koniecznej, zaniedbanej na skutek ideologii, tematyki badań literaturoznawczych i kulturologicznych.

⁷ J. Orłowski, *Chrześcijańskie tradycje literatury rosyjskiej w badaniach Ryszarda Łuźnego*, „Roczniki Humanistyczne” 51(2003), z. 7, s. 188-195.

⁸ A. Stankowicz, *Ryszard Łuźny o Jana Pawłowym nauczaniu Słowian*, „Roczniki Humanistyczne” 48-49(2000-2001), z. 7, s. 17-25.

⁹ A. Woźniak, *Ryszarda Łuźnego tłumaczenia tekstów literatury rusko-religijnej*, tamże, s. 85-104.

Tak się szczęśliwie złożyło, choć oczywiście zgodnie z zaplanowaną formułą przeprowadzonej konferencji, że w spotkaniu marcowym na KUL wzięli udział uczniowie Profesora, właściwie trzy pokolenia jego współpracowników, wypromowani przez niego niegdyś doktorzy i od dawna już profesorowie. Naukową sylwetkę Profesora przedstawili: jego pierwszy uczeń, prof. Jan Orłowski, prof. prof.: Anna Rażny (UJ), Witold Kowalczyk, Anna Woźniak, a także blisko współpracujący z R. Łużnym na niwie slawistyki lubelskiej prof. Michał Łesiów. Zaszczyciła nas również swą obecnością prof. Mirosława Ołdakowska-Kuflowa, zawdzięczająca Profesorowi inspirację naukową w swych badaniach nad literaturą polską; wreszcie pojawiło się młodsze pokolenie pracowników naukowych, tych wychowanków, którzy wyszli spod skrzydeł promotorskiej opieki R. Łużnego w zakresie magisterium: dr hab. Beata Siwek, jego magistrantka białorusnistka, dr Mirosława Kawecka, absolwentka warszawskiej ukrainistyki, zaangażowana do pracy w KUL przez Profesora. Nasze koleżanki reprezentowały kulturę i piśmiennictwo Słowian wschodnich, białoruskie i ukraińskie, wysoko waloryzowane przez R. Łużnego w jego koncepcji slawistyki kulturologicznej. W tej konferencji wzięła także udział reprezentantka zespołu badaczy zajmujących się zagadnieniami przekładu tekstów cerkiewnosłowiańskich na język polski, w tym również tłumaczeniami dokonanymi przez R. Łużnego, dr Małgorzata Skowronek (UŁ) oraz dr Agnieszka Lenart, która była przedstawicielką ostatniego rocznika studentów slawistyki KUL znających i pamiętających Profesora.

W obecnym tomie slawistycznych „Roczników Humanistycznych” znalazły się więc rozważania na te tematy, czy też pewne zagadnienia, jakie wynurzają się z wymienionych wyżej sfer profesorskich badań, przedstawione w formie konkretnie sformułowanych problemów badawczych. Ryszard Łużny został zatem przedstawiony jako slawista wielostronny, o rozległych zainteresowaniach filologicznych i różnych obliczach warsztatu naukowego, a więc jako rusycysta, badacz literatury rosyjskiej XIX wieku (W. Kowalczyk), uczony zajmujący się niezwykle kompetentnie ukrainoznawstwem (M. Łesiów), białorusnistyką i szczególnie literaturą białoruską, i jej korelacjami z kulturą polską (B. Siwek), a także jako znawca i wnikliwy interpretator problematyki polonistycznej.

Wydawałoby się, iż w sporej literaturze naukowej na temat Profesora niełatwo dostrzec miejsca niezbadane, a jednak siła inspiracyjna jego dorobku jest tak duża, że za każdym razem udaje się dojrzeć nowe strony i niezagospodarowane pola badawcze w jego spuściźnie. W tym wypadku chodzi o kwestie kultury barokowej i ważną refleksję nad zagadnieniami ukraińskimi (M. Kawecka), o rodowód, fachowość i głębię polonistycznych pasji Profesora (M. Ołdakowska-

Kufłowa), bądź jego poczynania popularyzatorskie i nowe odczytanie jego inicjatorskich osiągnięć na niwie slawistyki (J. Orłowski).

Nieocenione znaczenie w badaniach R. Łężnego odgrywała zawsze problematyka aksjologiczna, dlatego też teksty koncentrujące się na tej stronie jego poszukiwań naukowych i skupianiu na wartościach, ukazane poprzez interesujące spostrzeżenia na temat współczesnej recepcji tradycji kijowsko-mohylańskiej (A. Rażny) czy eksploracji biblistycznej (pisząca te słowa) dopełniają wizerunek Uczzonego jako niestrudzonego badacza zagadnień sakralnych w kulturze i literaturze narodów wschodniosłowiańskich. Takie oblicze R. Łężnego – naukowca i człowieka wartości, humanisty z powołania, chrześcijanina – odsłania się we wspomnieniach jego uczniów i przyjaciół (A. Lenart). Zagadnienia tłumaczenia przez R. Łężnego tekstów piśmiennictwa starocerkiewnosłowiańskiego zostały podjęte, w szerokim aspekcie porównawczym, w artykule przygotowanym przez badaczy ośrodka łódzkiego (M. Skowronek).

Można by rzec, uwzględniając pytanie główne przeprowadzonej konferencji, że Ryszard Łężny faktycznie konsekwentnie „ewangelizował” rusycystykę i slawistykę wschodnią w Polsce. Nadawał jej zupełnie nowe naukowe brzmienie i kierunek na rozdrożach i niełatwych ideowych zakrętach.

My, uczniowie i ludzie blisko związani i współpracujący z Profesorem Ryszardem Łężnym, którzyśmy razem z nim wykonywali podstawową i zwykłą pracę właściwą dla uczonych, brali udział w konferencjach, posiedzeniach naukowych oraz spotkaniach nieformalnych, inaczej mówiąc, „jedli i pili” razem z nim, zawsze poczytywaliśmy sobie za przywilej i zaszczyt obcowanie z człowiekiem i uczonym tej wielkości i o takiej randze oddziaływania na bliźniego. Dany nam był niezapomniany kontakt z nim, sposobność czerpania z jego szerokiego i bezkompromisowego myślenia o kulturze i literaturze, o chrześcijańskich i duchowych wartościach. Wyrośliśmy z tego profesorskiego zasiewu naukowego, podziwialiśmy jego osobowość i postawę życiową, chyliliśmy i chylimy czoło przed niezachwianym etosem Uczzonego i Człowieka, jaki sobą reprezentował.

Poza wymienionymi wyżej artykułami znalazły się w niniejszym tomie także inne teksty, niejako wyrastające z tych samych duchowych i religijnych korzeni, naukowych natchnień, jakie bliskie były Ryszardowi Łężnemu i jego wieloaspektowym badaniom.

*prof. dr hab. Anna Woźniak
Instytut Filologii Słowiańskiej KUL*